

Dkt. Jeffrey Hudon, Akiolojia ya Kibiblia, Kipindi cha 14, Makazi ya Waisraeli katika Kitabu cha Waamuzi

© 2024 Jeffrey Hudon na Ted Hildebrandt

Huyu ni Dkt. Jeffrey Hudon na mafundisho yake kuhusu akiolojia ya kibiblia. Huu ni kipindi cha 14, Makazi ya Waisraeli katika Kitabu cha Waamuzi.

Sasa tunageukia kitabu cha Waamuzi, tena, kinachofuata kitabu cha Yoshua.

Tunaona hapa kwenye slaidi ya PowerPoint moja ya michoro ninayoipenda zaidi ya kile kinachovutia na kuijumuisha Israeli ya kale. Na unaona hapa jumuiya ya Waisraeli wakitunza mavuno ya zabibu katika shamba la mizabibu. Una mnara wa ulinzi hapa ambapo wangukuwa waangalifu kulinda mazao, hasa wakati wa mavuno, kijiji chao.

Bila shaka, kuna kilimo cha matuta unachokiona hapa, na kisha nafaka bondeni. Kwa hivyo, ni mandhari nzuri sana ya ufugaji ya wakulima na jinsi ardhi na mandhari ya ardhi zinavyoonekana. Tena, tutaelezea hili kwa ufupi.

Hiyo ni nyumba ya Waisraeli yenye vyumba vinne, makao ya kawaida. Kwa hivyo, hii ingewezekana wakati wa karne ya nane KK, labda katika Israeli, labda katika Yuda wakati wa amani na ustawi, wakati wangeweza kuwa na vijiji visivyo na kuta na, na, na kufurahia kuzingatia mavuno, bila kujilinda au, au kuwa na wasiwasi kuhusu wavamizi wa kigeni. Sasa, unapozungumzia makazi ya Waisraeli, hiki ni kipindi, tena, kipindi cha waamuzi.

Kuna kazi kadhaa muhimu. Hizi ni kazi za hivi karibuni na si za hivi karibuni kuhusu kipindi cha majaji. Avi Faust ana aina fulani ya mbinu ya anthropolojia kuhusu Israeli wakati wa majaji.

Kitabu bora sana. William G. Dever aliandika kitabu, Waisraeli wa Mwanzo ni Nani? Walitoka wapi? Anafuata tena mfumo huo wa asili ya wenyeji. Kitabu cha Israel Finkelstein kilichapishwa huko nyuma mwaka wa 1988 alipokuwa bado anaandika nyenzo nzuri.

Alibishania zaidi uhamiaji wa amani wakati huu. Sasa, naamini, yeye ni mzawa, kama wengine. Hatimaye, Lawrence Stager aliandika sura bora kuhusu makazi ya Waisraeli, Forging an Identity, ambayo naamini ndiyo jina la sura hiyo katika ulimwengu wa kibiblia.

Utunzaji bora huko na Stager, na kitabu bora cha kununua. Sasa, tulipozungumzia Misri, na tukazungumzia Farao Merneptah, na umuhimu uliowekwa, Farao huyu

mdogo kiasi anacheza katika historia ya kibiblia kwa sababu alikuwa na safari, unaweza kusema uvamizi wa kwenda Kanaani, na kwa shukrani alihisi hitaji la kujivunia uvamizi huu, na kutengeneza mnara huu, jiwe, ambapo anataja, kwa mara ya kwanza, taifa au watu, ningesema, wa Israeli. Na zaidi ya hayo, kwenye lango la Hekalu la Karnak, moja ya kuta za Hekalu la Karnak, kwa kweli anaonyesha jiwe lake lote katika mfululizo wa michoro.

Na Frank Yurco, tena, anaamini kwamba hawa, au Anson Rainey, anaamini kwamba watu hawa walioonyeshwa hapa ni Waisraeli wa kale. Na tena, maandishi ya nguzo ya Merneptah , yapata mwaka 1205 KK, mwanzoni mwa kipindi cha waamuzi, wakati makabila ya Israeli yalipokuwa yakikaa, yakijenga vijiji, nyumba na jamii, yeye, aina ya kuiangalia miji hii yote ambayo ameipora, kuiharibu na kuiba. Kisha anafika Israeli, ambayo, tena, ni kiashiria cha hapo ni watu, si taifa au eneo, bali watu.

Israeli imeachwa ukiwa, lakini mbegu yake haiachwa. Na tena, ni kutia chumvi hapa, si ukweli kwamba aliharibu mazao au kukata uwezo wao wa kuzaa. Alikuwa akitumia kutia chumvi hapa. Labda aliwagonga tu wakulima wachache wa Israeli wenye magari yake ya vita, n.k.

Lakini alisisitiza hilo katika nguzo hii. Kile ambacho ni kama tanbihi sasa kinakuwa muhimu sana kwa sababu Israeli, hata wasomi wakosoaji zaidi, wanapaswa kutambua kwamba Israeli ilikuwepo kama watu huko Kanaani mnamo 1205 KK. Sasa, bado wanasema kwamba hii; wanaiita proto-Israel na hutumia kila aina ya mazoezi ya viungo kujaribu kupunguza hili.

Lakini hii ni, hii si, hii ni, hakuna kinachoweza kufanywa. Lazima wakubali ukweli, kimantiki, kwamba Israeli ilikuwepo kama taifa. Kwa hivyo, ni muhimu sana.

Na tena, tulizungumzia ukweli kwamba huenda Merneptah alikuwa na ngome katika Nchi Takatifu, na labda hata Yerusalemu, kutokana na jina la mahali hapa. Katika Yoshua, maji ya Nefta , labda yalimaanisha Mernepta . Sawa, maji ya Nefta , hili huenda lilibadilishwa wakati wa uundaji wa hati hii katika Yoshua, lakini Merneptah inaweza kuwa sehemu ya maandishi hayo, kwamba, maji ya Nefta , magharibi mwa Yerusalemu.

Sasa, tulizungumzia kuhusu vyombo vya udongo hapo awali, lakini vyombo vya udongo vina vitambulisho vya kikabila tena. Na hili, tena, ni muhimu zaidi baadaye katika historia ya kibiblia wakati wa Enzi ya Chuma. Lakini hata katika kipindi hiki cha awali, kwa miaka mingi, mtungi wa ukingo wa kola umekuwepo kwa miaka mingi. Kwa nini unaitwa mtungi wa ukingo wa kola? Naam, unaonekana kama kola ya karani hapa, juu, karibu na ukingo.

Albright aliipa jina hilo kutokana na vyombo vya udongo alivyochimba, naamini huko Tel Bet- Mirsim . Hata hivyo, hivi vilitambuliwa kama aina za Kiisraeli ambazo

Waisraeli walileta Kanaani. Utafiti zaidi katika miongo kadhaa tangu Albright atumie jina hilo umebaini kuwa vingi kati ya hivi vinapatikana katika maeneo ya Waisraeli, lakini si pekee.

Kuna maeneo ya Wakanaani na maeneo mengine yasiyo ya Waisraeli ambayo hutumia mitungi ya ukingo wa kola. Kuna tofauti za haya. Kuna ukingo mrefu, ambao ni umbo la kaskazini lililopatikana huko Dani.

Na tulikuwa na mwanafunzi hapa Andrews ambaye alifanya tasnifu yake ya PhD kuhusu hili, aina hii halisi, ambayo tunaipata sana huko Jordan. Kwa hivyo tena, inawezekana kutumia vitambulisho vya kikabila, lakini sivyo, huwezi kutumia hii pekee kutambua eneo kama la Kiisraeli unapopata hivi, lakini vilitumiwa sana na Waisraeli. Na tena, kuonyesha ukweli kwamba vyombo vya udongo vya Israeli vilikuwa tofauti kwa njia fulani na vyombo vya udongo vya Wakanaani, lakini vilikuwa vya kawaida sana, vizito, vizito, havikuchorwa, havikubuniwa kwa miundo yoyote, havikupambwa kwa njia yoyote.

Ilitimiza kusudi, na ilikuwa ya vitendo, na ndivyo ilivyokuwa. Kwa hivyo kadri muda unavyosonga, na tutaona wakati wa utawala wa Sulemani na kuendelea, vyombo vya udongo, vyombo vya udongo vya Israeli vinakuwa vizuri sana, vya kisanii, na vya kupendeza. Hapa, si sana.

Ni chombo kizuri cha udongo, lakini ni aina ya kawaida sana ya kifuniko cha kahawia au rahisi sana, lakini kinafanya kazi yake. Hizi ni aina mbalimbali za vyungu vya kupikia kutoka kipindi hicho huko Israeli, mwanzoni mwa makazi ya Waisraeli. Sawa, tuliona katika mchoro huo wa mavuno ya zabibu za Waisraeli picha au taswira ya nyumba ya vyumba vinne.

Huu ni mchoro mwingine wa msanii wa nyumba ya vyumba vinne, aina ya kawaida ya makazi ya Waisraeli. Na tunazo hizi katika maeneo yetu huko Jordan, katika maeneo yetu ya Ironwood huko Jordan. Nyumba ya vyumba vinne kimsingi ni muundo wa mstatili wenye mlango mbele na chumba kipana nyuma.

Na chumba hicho kipana kinaweza kuwa na vitenganishi, na kukifanya kiwe na vyumba vingi, lakini kina mlango mmoja hapa. Na ni chumba kimoja au zaidi hapa, ambacho kinachukuliwa kuwa chumba kimoja. Kisha kina vyumba vitatu, kimoja, viwili, vitatu, vinavyoelekea mlangoni.

Vyumba hivi vinaweza kulazimika kuzungushiwa ukuta kando au vinaweza kuwa na nguzo tu ili kubainisha ukubwa wake. Na hivyo ndivyo inavyoitwa nyumba ya Israeli yenye vyumba vinne. Sasa tena, maeneo mengi ya Israeli ya Iron One na Iron Two yana mtindo huu wa nyumba.

Na kuna sababu kadhaa za hilo. Kwa kawaida, hizi ni, hili ni eneo la kupikia au kutunza wanyama. Wanyama wataletwa ndani ya nyumba kwa ajili ya usalama usiku.

Na hii ya nyuma hapa inaweza kuwa ya kuhifadhi. Paa wakati wa baridi, au labda nyumba ya ghorofa mbili kama hapa, ingetumika kwa ajili ya makazi au kulala, hakika usiku wakati wa kiangazi ambapo ni joto. Na hutaki kulala na wanyama kwa sababu ya mpangilio wa wanyama na kadhalika.

Kwa hivyo, hii, tena, ilitumika kwa njia hiyo. Pia ilitumika kwa kazi ya kujilinda kwa sababu chumba chako cha nyuma kingeweza kutumika kama kabati la kuhifadhia vitu. Mara nyingi, ilitumika kama kabati la kuhifadhia vitu kwa sababu hizi zingeunganishwa pamoja na nyumba zingine na kwa kweli kutengeneza ukuta wa mzunguko, ukuta wa kabati la kuhifadhia vitu kuzunguka makazi, mji, au shamba.

Kwa hivyo tena, kuna tofauti nyingi unazoweza kuona, na hii ina baadhi, baadhi ya matangi au mashimo hapa ambayo yalichimbwa, ambayo yalichimbwa, lakini tofauti nyingi tofauti. Lakini kimsingi, nyumba ya vyumba vinne ni chumba kimoja kipana nyuma na vyumba vitatu sambamba mbele. Nyumba kubwa sana ya vyumba vinne ambayo imerekebishwa kwa kiasi fulani katika eneo la Isbet. Sartah .

Hii ni Ebenezer ya kibiblia. Nami nilitembelea tovuti hiyo na kwa bahati mbaya, haionekani hivyo sasa. Iko katika hali mbaya.

Tunatumaini wameirekebisha upya. Lakini hapa una mlango wa pembeni, unaweza kuona nguzo hapa. Kwa hivyo chumba kimoja, vyumba viwili, vyumba vitatu, hiki kina ukuta kwa kiasi.

Na kisha chumba chako kipana nyuma. Ni nyumba kubwa sana hapa, labda kwa chifu wa kijiji au Mukhtar, chochote unachotaka kuwaita wasomi walioishi Ebenezer wakati wa makazi ya Waisraeli. Ebenezer au Isbet Sartah ni mahali pazuri pa kutembelea.

Yote yamejengwa huko sasa. Lakini umesimama mahali pa Isbet Sartah na uangalie upande wa magharibi. Na unaona uwanda wa pwani wenye maji mengi karibu na chanzo cha Mto Yarkon, Rasa Ein.

Na hapo ndipo Wafilisti walipokuwa. Na kuzunguka eneo linalozunguka Isbet Sartah ni mwenye vilima, miamba, na miamba. Na unawafikiria Waisraeli hao wakijaribu kutafuta riziki katika eneo hili gumu sana, lenye miamba, na eneo lenye milima.

Na wanaweza kutazama chini maili moja tu. Wana ardhi nzuri yenye maji mengi, ardhi ya kilimo ambayo Wafilisti waliidhibiti. Na unaweza kuelewa wazo lao la wenye nacho na wasio nacho ambalo lazima walilibuni akilini mwao, wakitamani, laiti ningekuwa na ardhi kama hiyo ya kulima badala ya hali ngumu niliyo nayo.

Sawa, tulizungumzia kuhusu vyumba vipana vya nyuma vya nyumba vinavyotumika kama ukuta wa kaburi. Hapa kuna ukuta wa nje wa makazi ya Waisraeli hapa, ambao ni kaburi. Na nyumba zingeunganishwa tena na hili.

Huu tena ni ujenzi mpya. Ninaamini huu ni Beersheba, tabaka la awali la Beersheba, au labda fimbo. Tulitaja utengenezaji wa matuta tulipoangalia slaidi za Nchi ya Milima ya Kati.

Hapa kuna mifano mingine ya matuta. Tena, baadhi ya haya bado yanatumika. Hizi bado zinatumiwa hapa, labda na wakulima wa Palestina.

Nyingine ziliharibika kwa karne nyingi. Lakini wazo tena ni maji, maji, mvua inayonyesha kwenye kilima hiki na kupenya kwenye matuta na kumwagilia nyumba hizi zote. Huu ni mfano wa nyumba yenye matuta.

Huu ni mfano wa nyumba yenye korido. Na kuna taarifa zaidi kuhusu milo ya Waisraeli. Sawa, sasa tunageukia uhalisia wa kihistoria wa Kitabu cha Waamuzi.

Na tunaona aina ya ratiba hapa. Kipindi cha mapema sana cha ushindi na makazi halisi. Na kisha katika Enzi ya Chuma 1 na 2. kwamba kipindi cha muda kinachofunikwa na matukio katika kitabu cha Waamuzi.

Kama tunavyojua, mzunguko wa Waamuzi, ambao unafundishwa katika madarasa yote ya utangulizi wa Agano la Kale, kulikuwa na mzunguko, mzunguko wa kitheolojia, ambapo Israeli ilikuwa, tena, katika amani, kila kitu kilikuwa sawa, Israeli ilitenda dhambi, na kisha Mungu akaiadhibu Israeli, na Israeli ikatubu na kulia, hakimu au kiongozi mwenye haiba anainuliwa na Mungu, na Israeli inakombolewa. Na mzunguko huu unaendelea na kuendelea, na unazidi kuwa mbaya. Kwa njia nyingi, kitabu cha Waamuzi ni kitabu cha kukatisha tamaa sana kwa sababu, hatimaye, kuna vita vya wenyewe kwa wenyewe.

Wanapigana wao kwa wao badala ya aina fulani ya tishio la nje. Hii ni ramani hapa inayoonyesha eneo la jumla ambapo majaji wote wakuu walifanya kazi yao, walifanya uongozi wao. Sawa, kwa hivyo hebu tuangalie kitabu cha Waamuzi kama chanzo cha kihistoria.

Waamuzi 1 inatambulika kama aina fulani ya ripoti ya kijeshi ya uchambuzi ambayo hupanga matukio kijiografia na aina ya darubini kwa vipindi virefu katika vipindi vifupi vya muda. Ni muhtasari wa kampeni za kijeshi zinazothamini vipindi vya amani, na sambamba na wafalme wa Ashuru wa wakati huo, Tiglath-Pileser, wa kwanza wa Ashuru, aina ya uhusiano wa kuvutia hapo. Na kufanana kwa lugha kunaonekana kuendana vyema na kipindi cha Enzi ya Chuma ya Mapema.

Waamuzi 1, tofauti na rekodi zingine, ni kwamba majivuno, badala ya malalamiko kuhusu kushindwa, ni simulizi la kupinga ushindi. Sio propaganda za kisiasa. Kwa kweli ni aibu sana kwa watu wa Israeli, jinsi walivyotenda, jinsi walivyotenda.

Kwa hivyo, si aina yoyote ya simulizi la kujisifu. Ni jambo la kutuliza sana. Na hilo, tena, ni la kipekee katika Mashariki ya Karibu ya kale.

Masimulizi yote, masimulizi ya kihistoria, huwa mazuri kila wakati, si ya kuhukumu. Sawa, kwa hivyo tuna mambo mengine kuhusu sura za mwanzo katika Waamuzi. Wana wa Israeli wanamwomba Bwana.

Tena, majirani zao wangewaomba miungu yao ushauri kabla ya mapigano ya kijeshi. Watu wa Kanaani wametajwa, kama tulivyozungumzia hapo awali. Aradi na Horma katika Kitabu cha Waamuzi zimetajwa kama maeneo mawili katika Jangwa la Negevu.

Na kisha, bila shaka, pia nchi ambayo haikushindwa. Katika Kitabu cha Yoshua, inaonekana kama kuna mafanikio baada ya mafanikio. Lakini katika Waamuzi, inaonyesha kwamba sehemu kubwa ya nchi haikushindwa.

Uwanda wa pwani na mabonde ambapo Wakanaani walikuwa na nguvu yalibaki mikononi mwa Wakanaani. Na kisha kuna urithi wa ardhi, Nahaloti kwa Kiebrania. Hii ni ardhi iliyotolewa na Mungu, tena, kwa kabila, familia, au ukoo.

Tunaona haya yakionyeshwa tena katika masimulizi ya baadaye, masimulizi ya baadaye ya kibiblia. Nisa, jaribio ambalo Mungu huwapa Israeli, ni jaribio la uaminifu na uaminifu kwake. Kwa hivyo, haya yote ni mambo ya kitheolojia katika Kitabu cha Waamuzi.

Sasa, tuna simulizi la kuvutia katika Waamuzi 1:1-20. Kulikuwa na ushindi wa sehemu ya kusini ya Yuda, ambayo baadaye ingekuwa eneo la kikabila la Yuda. Huu ni ushindi na uvamizi wa mji wa Wakanaani unaoitwa Debiri, au Kiriath- seferi , kijiji cha kitabu au hati ya kukunjwa.

Hii ilikuwa, tena, nchi ya vilima kusini mwa Hebroni. Kalebu, kama ilivyo kwa Yoshua na Kalebu, mmoja wa wapelelezi kumi na wawili, alimtoa binti yake Aksa kwa mtu aliyeshinda Debiri. Na Othnieli, mwamuzi wa kwanza, aliteka mji na akapewa ardhi hiyo na binti yake.

Na baadaye Debir ikawa mji wa Walawi na ikaendelea. Sasa, Debir iko wapi? Kwanza kabisa, William Foxwell Albright alichimba eneo lililokuwa magharibi mwa nchi ya vilima, magharibi mwa Hebroni, linaloitwa Tel beit-Mirsim . Tuliona baadhi ya picha zake kwenye onyesho la awali la slaidi.

Na alibishana, na alibishana maisha yake yote, kwa ukali sana, kwamba Tel beit-Mirsim ilikuwa Debir ya kibiblia. Na alionekana kuamini hivyo kwa sababu historia ya kazi ililingana na ile ya kibiblia, Debir ya maandishi ya kibiblia. Sasa, wasomi walimhoji Albright kwa sababu Tel beit-Mirsim iko mbali sana na magharibi.

Iko katika Shefela, mashariki mwa Shefela, si katika nchi ya vilima. Na maandishi ya Biblia katika Waamuzi yanasema haswa, katika nchi ya vilima ya Yuda. Na hivyo msomi Mjerumani, Kurt Golling, alipata eneo kusini mwa Hebroni linaloitwa Khirbet Rabud .

Alichunguza tovuti hiyo na kupendekeza kwamba Khirbet Rabud alikuwa Debir, si Tel beit-Mirsim . Tunapaswa kuelewa kwamba Albright alikuwa na heshima kubwa na kutokubaliana naye Albright ilikuwa kuweka maisha yako mikononi mwako, kwa kusema, kitaaluma, kwa sababu alikuwa mtu mwenye nguvu sana. Lakini watu wakubwa kama Albright, ingawa walikuwa wazuri, wanaweza kuwa na makosa.

Na Albright alikuwa amekosea wakati huu. Sasa, mwishoni mwa miaka ya 60, mwanzoni mwa miaka ya 70, Moshe Kochavi , msomi na mtaalamu wa mambo ya kale wa Israeli, alichimba Khirbet Rabud , aligundua chemchemi mbili, chemchemi zilizotajwa katika Waamuzi, na akatambua historia ya kazi iliyolingana na Debir. Na hivyo ndivyo Khirbet Rabud ilivyokuwa, wasomi wengi waliikubali wakati huo kama Debir, si Tel beit-Mirsim .

Lakini Albright, kabla ya kufa, aliandika msembo wa kukataa, bado naamini Tel beit-Mirsim ni Khirbet, au tuseme Debir. Lakini sasa, inakubaliwa sana kwamba Kochavi na kabla yake Kurt Golling walikuwa sahihi. Kwa hivyo, watu wenye mamlaka katika akiolojia, kuwa mwangalifu.

Kama sisi sote, tunaweza kukosea na kukosea. Hata Albright alifanya makosa. Sasa, mwamuzi aliyefuata, mtu mwenye rangi nyingi sana aliyeitwa Ehudi, Mbenyamini, alilelewa na Mungu ili kuwaokoa Waisraeli kutoka kwa Wamoabu.

Katika hatua hii katika historia ya Israeli, kwa njia, hiki ni chombo kizuri cha Shaba ya Mwisho, vyombo vya udongo vya mapema vya Enzi ya Chuma hapa. Egloni alikuwa mfalme huyu wa Moabu mwenye ukali sana. Na alikuwa ameanzisha duka huko Yeriko, si lazima kwenye Mto Tel, bali karibu na eneo la Yeriko karibu na chemchemi na alikuwa na jumba la kifalme hapo.

Na alikuwa akiwakandamiza Waisraeli. Na hivyo, Ehudi aliteuliwa na Mungu kuwaokoa Waisraeli. Na hivyo, aliweza kuwapita walinzi na kupata hadhira ya kibinafsi na Egloni.

Kwa sababu alikuwa akitumia mkono wa kushoto, upanga ulikuwa upande wa kulia. Na yeye na Egloni walikuwa peke yao. Akamchoma Egloni kwa upanga.

Egloni alikuwa mnene sana kiasi kwamba hakuweza kuutoa upanga. Mikunjo minene ya ngozi ya Egloni ilizuia hilo. Na Ehudi alitoroka na kuwaongoza Waisraeli kuwashinda Wamoabu.

Tena, Moabu iliwakandamiza Israeli kwa miaka 18. Hili ni Jiwe la Balu'a , lililopatikana katika eneo la Balu'a kaskazini mwa Uwanda wa Karak karibu, nadhani ilikuwa katika miaka ya 1930, ndipo walipopata hilo. Liko katika Jumba la Makumbusho la Kitaifa la Jordan sasa.

Huenda inaanzia karibu na wakati wa Egloni. Lakini hatuwezi kuiunganisha Egloni na hili. Yeriko haitajwi mahususi.

Huenda ikawa ni Tamari kwa sababu ya mji wa mitende. Lakini watu wengi wanaamini ilikuwa Yeriko. Hatujui kabisa.

Lakini hata hivyo, kulikuwa na jumba lililogunduliwa huko Yeriko ambalo lilionekana kuwa jumba la Egloni. Maelezo ya jumba hilo katika Kitabu cha Waamuzi yanaonekana kufafanua kwamba lilikuwa jumba la Beit Halani. Huu tena ni muhtasari wa jumba la kawaida la Beit Halani kutoka Tell Tayinat nchini Uturuki.

Na kisha kufuli la mlango kwenye mlango wa Egloni limeundwa upya hapa. Sasa, kuna makala bora kuhusu kipindi hiki iliyoandikwa na Baruch Halperin, na nadhani jarida la Bible Review. Na Kiebrania hapa kinaonekana kuashiria wazo hilo baya sana, lakini Ehudi alitoroka chumba cha mfalme.

Hakutoka nje kwa sababu maafisa na watumishi wa mfalme walikuwa nje. Kwa kweli alitoroka kupitia choo, kupitia choo, akashuka kupitia choo, na akatoka nje ya jumba la kifalme kwa njia hiyo. Kwa hivyo, ni simulizi la kidunia sana la kifo cha Egloni na Ehudi kutoroka kutoka kwenye jumba hilo la kifalme.

Picha chache kutoka wakati huo au zinazoonyesha wakati wa Debora na Baraka katika Waamuzi 4 na 5. Hapa kuna tena Mlima Tabori na Bonde la Yezreeli. Picha nzuri hapo. Tena, historia nyingi.

Pia tuliona picha ya awali ya chemchemi ya Herode, tena, ikionyesha uteuzi wa jeshi la Gideoni wakati wa kipindi chake kama mwamuzi. Hiki ni Kilima cha More, na kambi ya Wamidiani ingekuwa katika bonde hapa. Jeshi la Gideoni lingezunguka, kuvunja mitungi yao, na kisha kushambulia usiku huo walipowafukuza Wamidiani kutoka katika bonde hilo.

Kwa hivyo hiyo inatoa aina ya mitazamo michache mizuri ya matukio mawili ya kibiblia kutoka kipindi cha Waamuzi. Sasa, tunaenda kwa adui mkuu wa Israeli, na huyo alikuwa Watu wa Baharini. Watu wa Baharini walikuwa kundi la watu watano

tofauti kutoka ulimwengu wa Aegean, si lazima kutoka sehemu moja, bali kutoka ulimwengu wa Aegean, ambao walivamia ukingo wa bahari wa mashariki mwa Mediterania wakati wa miaka ya mwanzo ya karne ya 12.

Huu ni taswira ya Kimisri ya Mfilisti mwenye kofia ya kichwa yenye manyoya kutoka Medinet Habu. Na huu, tena, ni taswira ya msanii ya jinsi wangekuwa wanavyoonekana. Sasa, Hekalu la Mortuary la Ramses III, Mfalme wa Nasaba ya 20, naamini, Nasaba ya 20, ni chanzo cha kihistoria cha ajabu na cha ajabu kwa Watu wa Baharini kwa sababu inayoonyeshwa kwenye kuta za Hekalu hili la Mortuary ni vita vya baharini na ardhini kati ya Ramses III na jeshi la Misri na Watu wa Baharini ambao, tena, huvamia Misri kwa meli na nchi kavu.

Wamisri waliweza kuwazuia na kuwasukuma watu wa Baharini kutoka Misri, lakini lazima ilikuwa jambo la umwagaji damu sana kwa sababu lilionekana kuvunja mgongo wa nguvu za Wamisri. Na Misri haikuwahi kuwa kama ilivyokuwa baada ya vita hivi. Hapa kuna michoro ya msanii kuhusu jinsi ambavyo ingekuwa.

Wanajeshi wa Misri wakipigana na Watu wa Baharini wanapowasili kwenye boti zao. Na hayo yote yameonyeshwa, na watu watano waliovaa nguo za kipekee na tofauti wameonyeshwa kwenye kuta za Hekalu la Mortuary huko Medinet Habu. Sasa, moja ya masimulizi maarufu zaidi ya Kitabu cha Waamuzi yanayowahusu Wafilisti ni masimulizi ya Samsoni.

Katika sura ya 13 hadi 16, hapa tuna aina ya kukufanya utabasamu, taswira ya Hollywood ya Samson huko nyuma katika miaka ya 1940, 1949. Hedy Lamarr na Victor Mature wanacheza nafasi kuu za Samson na Delilah. Unaona lugha hapa si Kiingereza.

Kwa kweli ni toleo la Kijerumani. Samson na Delila. Hilo linafaa kwa sababu Hedy Lamarr alikuwa Mwaustria, naamini.

Lakini hilo, tena, lilikuwa jaribio la mapema la Hollywood kutengeneza filamu maarufu kutoka kwa hadithi ya kibiblia. Tulizungumzia kuhusu Hekalu la Wafilisti huko Tel Qasile hapo awali, au Makazi ya Wafilisti huko Tel Qasile, mojawapo ya uchimbaji wa mapema wa Israeli wa kisasa. Nataka kutaja kitu hapa, na hii ni aina ya kawaida ya kile akiolojia inaweza kutusaidia kuelewa, na hiyo ni kwamba, hadi leo, kwa kweli, hii ni Hekalu lingine la Wafilisti ambalo inadaiwa lilipatikana Tel es-Safi, sehemu za Hekalu la Wafilisti.

Sidhani kama hilo limechapishwa vizuri bado. Huenda nikawa nimekosea kuhusu hilo, lakini hili ni Hekalu la Wafilisti lililochimbwa kikamilifu, dogo kwa sababu hili si mojawapo ya miji mikuu ya Wafilisti, bali ni makazi madogo ya Wafilisti, lakini bado ni Hekalu la Wafilisti. Sifa kuu ya hekalu hili ni ukweli kwamba paa limeshikiliwa na nguzo mbili ambazo zimetengana kwa urefu wa mkono mmoja, na hizi hapa.

Na ukifikiria hilo na kufikiria maisha ya Samsoni, unatambua mara moja kwamba Samsoni alianguka hekalu huko Gaza, akawaua Wafilisti wote na yeye mwenyewe ndani ya hekalu hilo, na una aina hiyo hiyo ya muundo hapa, kwa kiwango kidogo tu, katika mji huu mdogo wa Wafilisti. Hatujui jina lake. Jina la kisasa ni Tel El- Qasile , lakini cha kufurahisha kutambua kwamba usanifu wa hekalu huwa sawa katika ustaarabu fulani maalum au kundi maalum la kikabila, kwa hivyo mahekalu huko Gaza na vitovu vingine vikuu vya Wafilisti vingekuwa na nguzo mbili kuu zinazoshikilia paa.

Kwa hivyo, je, hilo linathibitisha, tena, je, hilo linathibitisha kwamba hadithi ya Samsoni ni ya kweli? Hapana, lakini hakika linaweka hadithi ya Samsoni katika muktadha wa Mtu wa Chuma wakati wa maisha yake halisi, ambayo ni muhimu sana. Tena, orodha ya waamuzi na maeneo ambapo walikuwa wakifanya kazi wakati wa kitabu cha Waamuzi, kipindi cha Mtu wa Chuma. Unaweza kuona makabila ya Israeli pande zote mbili za Yordani na kisha majina ya waamuzi walioshiriki katika shughuli zao.

Huyu ni Dkt. Jeffrey Hudon na mafundisho yake kuhusu akiolojia ya kibiblia. Huu ni kipindi cha 14, Makazi ya Waisraeli katika Kitabu cha Waamuzi.